

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (didžioji kolegija) SPRENDIMAS

2021 m. gruodžio 21 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – ESS 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa – Valstybių narių pareiga numatyti teisių gynimo priemonės, būtinas užtikrinant veiksmingą teisminę gynybą Sąjungos teisei priklausančiose srityse – Viešieji pirkimai – Direktyva 89/665/EEB – 1 straipsnio 1 ir 3 dalys – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis – Valstybės narės aukščiausiosios instancijos administracinio teismo sprendimas, kuriuo, nepaisant Teisingumo Teismo jurisprudencijos, iš viešojo pirkimo procedūros pašalinto dalyvio skundas pripažintas nepriimtiniu – Negalėjimas apskųsti šio sprendimo šios valstybės narės aukščiausiam teismui – Veiksmingumo ir lygiavertiškumo principai“

Byloje C-497/20

dėl *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis Teismas, Italija) 2020 m. liepos 7 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2020 m. rugsėjo 30 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Randstad Italia SpA

prieš

Umana SpA,

Azienda USL Valle d'Aosta,

IN. VA SpA,

Synergie Italia agenzia per il Lavoro SpA

TEISINGUMO TEISMAS (didžioji kolegija),

kuri sudaro pirmininkas K. Lenaerts, pirmininko pavaduotojas L. Bay Larsen, kolegijų pirmininkai A. Arabadjiev, C. Lycourgos (pranešėjas), E. Regan, I. Jarukaitis, N. Jääskinen, I. Ziemele ir J. Passer, teisėjai M. Ilešič, J.-C. Bonichot, T. von Danwitz, M. Safjan, A. Kumin ir N. Wahl,

generalinis advokatas G. Hogan,

posėdžio sekretorius C. Di Bella, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2021 m. liepos 6 d. posėdžiui,

* Proceso kalba: italų.

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- *Randstad Italia SpA*, atstovaujamos *avvocati* M. Brugnoletti ir S. D. Tomaselli,
- *Umana SpA*, atstovaujamos *avvocato* F. Bertoldi,
- *Azienda USL Valle d'Aosta*, atstovaujamos *avvocati* F. Dal Piaz ir P. Borioni,
- *Synergie Italia agenzia per il Lavoro SpA*, atstovaujamos *avvocato* A. M. Balestreri,
- Italijos vyriausybės, atstovaujamos G. Palmieri, padedamos *avvocati dello Stato* S. Fiorentino ir P. Gentili,
- Europos Komisijos, atstovaujamos F. Erlbacher, P. Stancanelli, P. J. O. Van Nuffel ir G. Gattinara,

susipažinęs su 2021 m. rugsėjo 9 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl ESS 4 straipsnio 3 dalies ir 19 straipsnio 1 dalies, SESV 2 straipsnio 1 bei 2 dalių ir 267 straipsnio, siejamų su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 straipsniu, taip pat 1989 m. gruodžio 21 d. Tarybos direktyvos 89/665/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo (OL L 395, 1989, p. 33; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 1 t., p. 246, klaidų ištaisymas OL L 63, 2016, p. 44), iš dalies pakeistos 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/23/EB (OL L 94, 2014, p. 1) (toliau – Direktyva 89/665), 1 straipsnio 1 bei 3 dalių ir 2 straipsnio 1 dalies išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant *Randstad Italia SpA* (toliau – *Randstad*) ginčą su *Umana SpA*, *Azienda USL Valle d'Aosta* (Aostos slėnio regiono vietinė sveikatos įstaiga, Italija, toliau – *USL*), *IN. Va SpA* ir *Synergie Italia agenzia per il Lavoro SpA* (toliau – *Synergie*) dėl *Randstad* pašalinimo iš viešojo pirkimo procedūros ir šios procedūros teisėtumo.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

- 3 Direktyvos 89/665 1 straipsnyje „Peržiūros procedūrų taikymo sritis ir galimybė jomis pasinaudoti“ nustatyta:

„1. Ši direktyva taikoma sutartims, nurodytoms [pirkimams, nurodytiems] [2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB (OL L 94, 2014, p. 65)], išskyrus atvejus, kai tokios sutartys neįtrauktos

[tokie pirkimai neįtraukti] į taikymo sritį pagal tos direktyvos 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17 ir 37 straipsnius.

Ši direktyva taip pat taikoma [2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2014/23/ES dėl koncesijos sutarčių suteikimo (OL L 94, 2014, p. 1)] nurodytoms perkančiųjų organizacijų suteiktoms koncesijoms, išskyrus atvejus, kai tokios koncesijos neįtrauktos į taikymo sritį pagal tos direktyvos 10, 11, 12, 17 ir 25 straipsnius.

Sutartys, kaip apibrėžta šioje direktyvoje, apima viešąsias sutartis, preliminarinius susitarimus, darbų ir paslaugų koncesijas ir dinamines pirkimo sistemas.

Valstybės narės imasi priemonių, būtinų užtikrinti, kad su sutartimis [viešųjų pirkimų procedūromis], kurioms taikoma Direktyva [2014/24] arba Direktyva [2014/23], susiję perkančiųjų organizacijų priimti sprendimai galėtų būti veiksmingai ir visų pirma kuo greičiau peržiūrėti laikantis šios direktyvos 2–2f straipsniuose nustatytų sąlygų, remiantis tuo, kad tokiais sprendimais yra pažeisti Sąjungos viešųjų pirkimų srities teisės aktai arba nacionalinės taisyklės, kuriomis tie teisės aktai perkeliama į nacionalinę teisę.

<...>

3. Valstybės narės turi užtikrinti, kad būtų peržiūros procedūros, kuriomis pagal išsamias taisykles, kurias gali nustatyti valstybės narės, galėtų pasinaudoti bent bet kuris asmuo, kuris yra arba buvo suinteresuotas gauti [sudaryti] konkrečią sutartį, ir kuriam dėl tariamo pažeidimo buvo padaryta žala ar kilusi tokios žalos rizika.

<...>“

4 Šios direktyvos 2 straipsnio „Peržiūros procedūrų reikalavimai“ 1 dalyje numatyta:

„Valstybės narės turi užtikrinti, kad priemonės, kurių imtasi dėl 1 straipsnyje nurodytų peržiūros procedūrų, apimtų nuostatas dėl įgaliojimų:

- a) esant pirmai galimybei ir naudojant preliminarines procesines priemones taikyti laikinąsias priemones, kuriomis siekiama atitaisyti tariamą pažeidimą ar užkirsti kelią tolesnei žalai konkrečioms interesams, įskaitant priemones sustabdyti sutarties suteikimo procedūrą [viešojo pirkimo procedūrą] ar bet kurio perkančiosios organizacijos priimto sprendimo įgyvendinimą ar užtikrinti tokį sustabdymą;
- b) panaikinti neteisėtai priimtus sprendimus arba užtikrinti jų panaikinimą, įskaitant diskriminuojančių techninių, ekonominių ar finansinių specifikacijų, nurodytų kvietime teikti pasiūlymus [dalyvauti konkurse], sutarties dokumentuose [pirkimo specifikacijose] arba bet kuriuose su sutarties suteikimo procedūra [viešojo pirkimo procedūrą] susijusiuose dokumentuose, pašalinimą;
- c) priteisti atlyginti nuostolius tokį pažeidimą patyrusiems asmenims.“

5 Šios direktyvos 2a straipsnyje „Atidėjimo laikotarpis“ nurodyta:

„1. Patvirtindamos būtinas nuostatas, kuriomis laikomasi šio straipsnio 2 dalyje bei 2c straipsnyje nustatytų minimalių sąlygų, valstybės narės turi užtikrinti, kad 1 straipsnio 3 dalyje nurodyti

asmenys turėtų pakankamai laiko, kad būtų atlikta perkančiosios organizacijos priimtų sprendimų dėl sutarties suteikimo [sudarymo] veiksminga peržiūra.

2. Sutartis negali būti sudaryta po sprendimo suteikti [sudaryti] sutartį, kuriai taikoma Direktyva [2014/24] arba Direktyva [2014/23], nepraėjus bent 10 kalendorinių dienų laikotarpiui, skaičiuojamam nuo kitos dienos po to, kai atitinkamiems konkurso dalyviams ir kandidatams faksu arba elektroninėmis priemonėmis išsiunčiamas sprendimas dėl sutarties suteikimo [sudarymo], arba, jei naudojamos kitokios ryšių priemonės, nepraėjus bent 15 kalendorinių dienų laikotarpiui, skaičiuojamam nuo kitos dienos po to, kai atitinkamiems konkurso dalyviams ir kandidatams išsiunčiamas sprendimas dėl sutarties suteikimo [sudarymo], arba bent 10 kalendorinių dienų laikotarpiui, skaičiuojamam nuo kitos dienos po to, kai buvo gautas sprendimas dėl sutarties suteikimo [sudarymo].

Dalyviai laikomi suinteresuotais, jeigu jie nėra galutinai pašalinti. Pašalinimas yra galutinis, jeigu apie jį buvo pranešta suinteresuotiems dalyviams ir nepriklausoma peržiūros institucija jį pripažino teisėtu arba jam jau negali būti taikoma peržiūros procedūra.

Kandidatai laikomi suinteresuotais, jei perkančioji organizacija nepranešė jiems apie jų paraiškos atmetimą prieš atitinkamiems dalyviams pranešdama apie sprendimą dėl sutarties suteikimo [sudarymo].

Prie kiekvienam suinteresuotam dalyviui ir kandidatui siunčiamo pranešimo apie sprendimą dėl sutarties suteikimo [sudarymo] pridedama:

- atitinkamų tokio sprendimo priežasčių [motyvų] santrauka <...>, ir
- tiksliai nurodomas tikslus atidėjimo laikotarpis <...>“

Italijos teisė

- 6 *Costituzione* (Konstitucija) 111 straipsnio aštuntoje pastraipoje nurodyta:

„*Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba, Italija) ir *Corte dei conti* (Audito Rūmai, Italija) sprendimai kasacine tvarka gali būti skundžiami tik dėl su jurisdikcija susijusių pagrindų.“

- 7 *Codice di procedura civile* (Civilinio proceso kodeksas) 360 straipsnio pirmoje pastraipoje numatyta:

„Apeliacinėje instancijoje arba vienintelėje instancijoje priimti sprendimai gali būti skundžiami pateikiant kasacinį skundą: 1) dėl su jurisdikcija susijusių pagrindų; <...>“

- 8 Civilinio proceso kodekso 362 straipsnio pirmoje ir antroje pastraipose nustatyta:

„Specialiojo teismo apeliacine tvarka arba kaip vienintelės instancijos priimti sprendimai kasaciniu skundu <...> gali būti skundžiami dėl su to teismo jurisdikcija susijusių pagrindų.“

Kasacinis skundas bet kuriuo metu gali būti pateiktas dėl: 1) pozityviųjų ar negatyviųjų jurisdikcijos kolizijų tarp specialiųjų teismų arba tarp šių teismų ir bendrosios kompetencijos teismų; 2) negatyviųjų priskirtinumo kolizijų tarp viešojo administravimo subjektų ir bendrosios kompetencijos teismų.“

- 9 *Codice del processo amministrativo* (Administracinio proceso kodeksas) 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta:
- „*Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) yra paskutinės instancijos administracinės justicijos institucija.“
- 10 Administracinio proceso kodekso 110 straipsnyje numatyta:
- „Kasacinį skundą dėl *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) sprendimų galima pateikti tik dėl su jurisdikcija susijusių pagrindų.“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

- 11 2017 m. gruodžio 13 d. USL pradėjo apie 12 000 000 EUR vertės viešojo pirkimo procedūrą, per kurią turėjo būti atrinktas ekonomiškai naudingiausias pasiūlymas ir nustatyta įdarbinimo įmonė, kuriai būtų galima patikėti laikinųjų darbuotojų įdarbinimą.
- 12 Techniniams pasiūlymams buvo nustatyta 48 balų „privaloma riba“, kurios nepasiekę konkurso dalyviai turėjo būti šalinami iš pirkimo procedūros.
- 13 Konkurse dalyvavo aštuoni dalyviai, tarp jų *Randstad*, *GI Group Spa* ir iš *Synergie* bei *Umana* sudaryta laikinoji įmonių grupė (toliau – *Synergie-Umana* grupė).
- 14 2018 m. spalio 3 d. konkurso komisija, įvertinusi techninius pasiūlymus, leido *GI Group* ir *Synergie-Umana* grupei dalyvauti kitame etape, susijusiame su pasiūlymų ekonominiu vertinimu. *Randstad*, kuri, įvertinus techninius pasiūlymus, užėmė trečią vietą, buvo pašalinta iš konkurso, nes jos techninis pasiūlymas surinko mažiau balų, nei numatytas privalomas skaičius.
- 15 2018 m. lapkričio 6 d. nuspręsta sudaryti sutartį su *Synergie-Umana* grupe.
- 16 *Randstad* pateikė *Tribunale amministrativo regionale della Valle d’Aosta* (Aostos slėnio regiono administracinis teismas, Italija) skundą, jame ginčijo, pirma, jos pašalinimą iš pirkimo procedūros ir, antra, šios procedūros teisėtumą. Taigi jos skundas buvo susijęs ne tik su pašalinimu, bet ir su sutarties sudarymu su *Synergie-Umana* grupe.
- 17 Grįsdama savo skundą *Randstad*, be kita ko, nurodė, kad pirkimas nebuvo suskirstytas į dalis, vertinimo kriterijai neapibrėžti, o konkurso komisija sudaryta neteisėtai. USL ir *Synergie-Umana* grupė teigė, kad pagrindai, kuriais remdamasi *Randstad* ginčijo viešojo pirkimo procedūros teisėtumą, yra nepriimtini. Anot jų, *Randstad* neturėjo teisės remtis tokiais pagrindais, nes buvo pašalinta iš šios procedūros.
- 18 2019 m. kovo 15 d. sprendime *Tribunale amministrativo regionale della Valle d’Aosta* (Aostos slėnio regiono administracinis teismas) atmetė šį nepriimtinumą grįstą prieštaravimą. Šio teismo nuomone, kadangi *Randstad* teisėtai dalyvavo viešojo pirkimo procedūroje ir buvo pašalinta neigiamai įvertinus jos techninį pasiūlymą, ji turėjo teisę ginčyti procedūros rezultatą visais aspektais. Vis dėlto iš esmės išnagrinėjęs visus *Randstad* nurodytus pagrindus šis teismas juos atmetė, o kartu – ir visą skundą.

- 19 *Randstad* dėl šio sprendimo pateikė apeliacinį skundą *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba), jame pakartojo pirmojoje instancijoje nurodytus pagrindus. *Synergie* ir *Umana* pateikė priešpriešinius apeliacinius skundus, juose nesutiko su tuo, kad *Tribunale amministrativo regionale della Valle d'Aosta* (Aostos slėnio regiono administracinis teismas) pripažino priimtinais pagrindus, kuriais remdamasi *Randstad* ginčijo procedūros teisėtumą, taigi, ir sutarties sudarymą jai pasibaigus.
- 20 2019 m. rugpjūčio 7 d. sprendimu (toliau – Valstybės Tarybos sprendimas) *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) iš esmės atmetė apeliacinio skundo pagrindą, kuriuo *Randstad* ginčijo jos techniniam pasiūlymui skirtą balą. Be to, patenkinęs *Synergie* ir *Umana* priešpriešinius apeliacinius skundus, šis teismas šiuo sprendimu pakeitė skundžiamą sprendimą tiek, kiek *Tribunale amministrativo regionale della Valle d'Aosta* (Aostos slėnio regiono administracinis teismas) pripažino priimtinais ir iš esmės išnagrinėjo pagrindus, kuriais remdamasi *Randstad* ginčijo pirkimo procedūros teisėtumą.
- 21 Grįsdama savo sprendimą *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba), be kita ko, nusprendė, kad *Randstad*, kuri „buvo pašalinta iš pirkimo procedūros dėl to, kad neišlaikė „atsparumo testo“, t. y. neįveikė privalomos ribos, kurią turėjo pasiekti techniniam pasiūlymui skirtas balas, lyginant pasiūlymus poromis, ir kuriai nepavyko įrodyti pirkimo procedūros neteisėtumo, kiek tai susiję su šio balo skyrimu, <...> neteko ne tik pagrindo dalyvauti šioje procedūroje, bet ir teisės ginčyti jos rezultatus kitais aspektais, nes tebeturėjo tik faktinį suinteresuotumą, kaip ir bet kuris kitas pirkimo procedūroje nedalyvavęs šiame sektoriuje veikiantis ūkio subjektas“.
- 22 Šį Valstybės Tarybos sprendimą *Randstad* apskundė *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis Teismas, Italija). Ji teigia, kad Valstybės Taryba pažeidė jos teisę į veiksmingą teisinę gynybą, įtvirtintą, be kita ko, Direktyvos 89/665 1 straipsnyje. Šiuo klausimu *Randstad* remiasi 2013 m. liepos 4 d. Teisingumo Teismo sprendimu *Fastweb* (C-100/12, EU:C:2013:448), 2016 m. balandžio 5 d. Sprendimu *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199) ir 2019 m. rugsėjo 5 d. Sprendimu *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675).
- 23 Anot *Randstad*, pagrindas dėl teisės į veiksmingą teisinę gynybą pažeidimo yra vienas iš su „jurisdikcija“ susijusių pagrindų, dėl kurių Konstitucijos 111 straipsnio aštuntoje pastraipoje numatyta, kad kasacinis skundas dėl *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) sprendimų yra priimtinas.
- 24 Kitos pagrindinės bylos šalys tvirtina, kad šis kasacinis skundas yra ne tik nepagrįstas, bet ir nepriimtinas. Anot jų, skunde ginčijamas *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) atlikto vertinimo teisėtumas, todėl jis nesusijęs su administracinių teismų jurisdikcijos klausimu.
- 25 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) atsisakymas tokiu atveju, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje, išnagrinėti pagrindus dėl viešojo pirkimo procedūros neteisėtumo pažeidžia teisę į veiksmingą teisinę gynybą, kaip ji suprantama pagal Sąjungos teisę.
- 26 Anot šio teismo, siekiant užtikrinti Sąjungos teisės vienodumą ir veiksmingumą, būtina, kad dėl tokio *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) sprendimo būtų galima pateikti kasacinį skundą remiantis Konstitucijos 111 straipsnio aštunta pastraipa. Iš tiesų toks kasacinis skundas būtų galutinė priemonė užkirsti kelią tam, kad *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) sprendimas, kuris, kaip teigiama, prieštarauja Sąjungos teisei, įgytų *res judicata* galią.

- 27 Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad tais atvejais, kai *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) nacionalinės teisės nuostatas taiko arba aiškina tokiu būdu, kuris nesuderinamas su Sąjungos teisės nuostatomis, kaip jas išaiškino Teisingumo Teismas, ji naudojasi jurisdikcijos įgaliojimais, kurių neturi. Faktiškai tokiu atveju ji naudojasi teisėkūros įgaliojimais, kurių neturi net nacionalinis teisės aktų leidėjas. Tai yra jurisdikcijos trūkumas, dėl kurio turi būti galima pateikti kasacinį skundą.
- 28 Atsižvelgdamas į tai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad iš 2018 m. sausio 18 d. *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas, Italija) sprendimo Nr. 6/2018 dėl Konstitucijos 111 straipsnio aštuntos pastraipos išaiškinimo (ECLI:IT:COST:2018:6, toliau – Sprendimas Nr. 6/2018) matyti, kad, remiantis galiojančia Italijos konstitucine teise, pagrindo dėl Sąjungos teisės pažeidimo negalima prilyginti su „jurisdikcija“ susijusiam pagrindui, kaip jis suprantamas pagal Konstitucijos 111 straipsnio aštuntą pastraipą.
- 29 Remiantis šiuo sprendimu, teismo įgaliojimų viršijimas, dėl kurio galima pateikti skundą *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis Teismas) dėl su jurisdikcija susijusių pagrindų, apima tik dviejų rūšių atvejus. Pirma, toks skundas gali būti pateiktas, kai jurisdikcijos visiškai nėra, t. y. kai *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) arba *Corte dei conti* (Audito Rūmai) tvirtina turintys jurisdikciją išimtinai teisės aktų leidėjui ar administravimo subjektams priskirtoje srityje, arba, priešingai, neigia ją turintys, remdamiesi klaidinga prielaida, kad konkreti byla apskritai nepriklauso teismų jurisdikcijai. Antra, skundą dėl jurisdikcijos įgaliojimų viršijimo galima pateikti jurisdikcijos santykinio nebuvimo atvejais, kai *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) arba *Corte dei conti* (Audito Rūmai) pripažįsta turintys jurisdikciją kitam teismui teismoje byloje, arba, priešingai, neigia ją turintys, remdamiesi klaidinga prielaida, kad ji priklauso kitiems teismams.
- 30 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad jeigu jis laikytųsi tokio Konstitucijos 111 straipsnio aštuntos pastraipos išaiškinimo, turėtų pripažinti *Randstad* kasacinį skundą nepriimtiniu. Tačiau, jo nuomone, toks aiškinimas nesuderinamas su teise į veiksmingą teisinę gynybą, kaip ji suprantama pagal Sąjungos teisę. Jei taip iš tiesų būtų, reikėtų nesilaikyti Sprendime Nr. 6/2018 suformuluotų išvadų ir iš esmės išnagrinėti *Randstad* kasacinį skundą.
- 31 Šis teismas pažymi, kad iki Sprendimo Nr. 6/2018 jo paties jungtinių kolegijų suformuota jurisprudencija buvo tokia, kad skundo dėl *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) sprendimo atveju išorinių „jurisdikcijos“ ribų, kaip tai suprantama pagal Konstitucijos 111 straipsnio aštuntą pastraipą, kontrolė apimdavo atvejus, kai buvo iš esmės iškraipytos normos ir tai galėjo lemti atsisakymą vykdyti teisingumą, pavyzdžiui, kai nacionalinės procesinės normos taikymas buvo nesuderinamas su pagal Sąjungos teisės nuostatas suteikiama teise į veiksmingą teisinę gynybą.
- 32 Dėl šios priežasties prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašo, kad Teisingumo Teismas išaiškintų, ar su teise į veiksmingą teisinę gynybą, įtvirtinta, be kita ko, ESS 19 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje ir Chartijos 47 straipsnio pirmoje pastraipoje, suderinamas iš Konstitucijos 111 straipsnio aštuntos pastraipos, kaip ji išaiškinta Sprendime Nr. 6/2018, kylantis negalėjimas remtis pagrindais dėl Sąjungos teisės pažeidimo kasaciniame skunde dėl *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) sprendimo, ar ne.
- 33 Be to, kadangi pagrindinėje byloje *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) neklausė Teisingumo Teismo, ar šiuo atveju svarbūs 2013 m. liepos 4 d. Sprendimas *Fastweb* (C-100/12, EU:C:2013:448), 2016 m. balandžio 5 d. Sprendimas *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199), ir 2019 m.

rugsėjo 5 d. Sprendimas Lombardi (C-333/18, EU:C:2019:675), kuriais rėmėsi *Randstad*, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nagrinėdamas šios įmonės pateiktą skundą, turėtų galėti pateikti Teisingumo Teismui šį klausimą.

34 Šiomis aplinkybėmis *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis Teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

- „1. Ar pagal ESS 4 straipsnio 3 dalį ir 19 straipsnio 1 dalį bei SESV 2 straipsnio 1 ir 2 dalis ir 267 straipsnį, siejamus su [Chartijos] 47 straipsniu, draudžiama aiškinimo praktika, kaip antai susijusi su Italijos Konstitucijos 111 straipsnio aštunta pastraipa, Italijos civilinio proceso kodekso 360 straipsnio pirm[a] pastraip[a] <...> ir 362 straipsnio pirma pastraipa bei Italijos administracinio proceso kodekso 110 straipsniu, – tiek, kiek pagal šias nuostatas kasacinį skundą dėl *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) sprendimų leidžiama teikti dėl „su jurisdikcija susijusių pagrindų, – išplaukianti iš *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) Sprendimo Nr. 6/2018 <...>, kuriame, keičiant ankstesnę teismų praktiką, buvo nuspręsta, kad galimybe pateikti kasacinį skundą, grindžiamą „jurisdikcijos nebuvimu“, negalima pasinaudoti norint apskusti *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) sprendimus, pagal kuriuos Teisingumo Teismo jurisprudencijos neatitinkantys nacionalinių teismų suformuluoti išaiškinimai taikomi Sąjungos teisės reglamentuojamose srityse (nagrinėjamu atveju – viešųjų pirkimų srityje), kuriose valstybės narės atsisakė pasinaudoti suverenėmis teisėmis su Sąjungos teise nesuderinamu būdu, o tai nulemia Sąjungos teisės pažeidimų, kuriuos būtų galima ištaisyti pateikiant kasacinį skundą, įsitvirtinimą ir kelia grėsmę vienodam Sąjungos teisės taikymui bei subjektams suteiktos teisminės gynybos veiksmingumui konkrečiose Sąjungos svarbos teisinėse situacijose, nes nesilaikoma reikalavimo, kad kiekvienas teismas visapusiškai ir tinkamai įgyvendintų šios teisės nuostatas, būtinai laikydamasis Teisingumo Teismo pateikto teisingo išaiškinimo ir atsižvelgdamas į valstybių narių „procesinės autonomijos“ ribas formuojant savo procesinės teisės institutus?
2. Ar pagal ESS 4 straipsnio 3 dalį ir 19 straipsnio 1 dalį bei SESV 267 straipsnį, siejamus su [Chartijos] 47 straipsniu, draudžiamas toks iš nacionalinės teismų praktikos išplaukiantis Italijos Konstitucijos 111 straipsnio aštuntos pastraipos, Italijos civilinio proceso kodekso 360 straipsnio pirmos pastraipos <...> ir 362 straipsnio pirmos pastraipos bei Italijos administracinio proceso kodekso 110 straipsnio aiškinimas ir taikymas, pagal kurį [*Corte suprema di cassazione* (Kasacinis Teismas)] jungtinei kolegijai dėl „su jurisdikcija susijusių pagrindų“ negalima teikti „jurisdikcijos nebuvimu“ grindžiamo kasacinio skundo kaip priemonės apskusti *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) sprendimus, kuriuose, sprendžiant ginčus dėl su Sąjungos teisės taikymu susijusių klausimų, Teisingumo Teismui nepagrįstai nepateikiama prašymo priimti prejudicinį sprendimą, nors netenkinamos šio teismo išsamiai nurodytos [pradedant nuo 1982 m. spalio 6 d. Sprendimo *Cilfit ir kt.* (C-238/81, EU:C:1982:335)] ir siaurai aiškinamos sąlygos, kuriomis nacionalinis teismas atleidžiamas nuo minėtos pareigos, o tai prieštarauja principui, pagal kurį su Sąjungos teise yra nesuderinamos nacionalinės procesinės teisės normos ar praktika (net ir grindžiama įstatymais ar Konstitucija), kuriose numatyta iš nacionalinių teismų (tiek paskutinės instancijos, tiek kitų) atimti (nors ir laikinai) laisvę teikti prašymus priimti prejudicinį sprendimą, nes taip būtų pasisavinama išimtinė Teisingumo Teismo kompetencija teikti teisingus ir įpareigojančius Sąjungos teisės išaiškinimus, negrįžtamai įtvirtinamas (ir skatinamas) galimas skirtingas nacionalinių teismų taikomos teisės ir Sąjungos teisės aiškinimas ir daroma kliūčių vienodam subjektams pagal Sąjungos teisę suteiktų teisių taikymui ir veiksmingai teisminei gynybai?

3. Ar principai, kuriuos Teisingumo Teismas nustatė 2019 m. rugsėjo 5 d. Sprendime *Lombardi* (C-333/18, EU:C:2019:675), 2016 m. balandžio 5 d. Sprendime *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199) ir 2013 m. liepos 4 d. Sprendime *Fastweb* (C-100/12, EU:C:2013:448), dėl [Direktyvos 89/665], iš dalies pakeistos [Direktyva 2007/66], 1 straipsnio 1 ir 3 dalių ir 2 straipsnio 1 dalies, yra taikytini pagrindinėje byloje nagrinėjamos faktinėms aplinkybėms, kai, viešojo pirkimo konkurse dalyvavusiai įmonei užginčijus jos pašalinimą iš konkurso ir sprendimą sudaryti sutartį su kita įmone, *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) iš esmės išnagrinėja tik tą skundo pagrindą, kuriame iš konkurso pašalinta įmonė ginčija už jos techninį pasiūlymą skirtą per mažą, apatinės ribos nesiekiantį balų skaičių, ir nagrinėdama pirmiausia perkančiosios organizacijos ir konkursą laimėjusios įmonės priešpriešinius skundus juos patenkina, o kitus pagrindinio skundo pagrindus, kuriuose konkurso rezultatai ginčijami dėl kitų priežasčių (konkurso specifikacijoje neapibrėžtų pasiūlymų vertinimo kriterijų, skirto balų skaičiaus nepagrindimo, viešojo pirkimo komisijos neteisėto sudarymo ir sudėties) pripažįsta nepriimtinais (ir neišnagrinėja jų iš esmės), vadovaudamasi nacionalinių teismų praktika, pagal kurią iš konkurso pašalinta įmonė neturi teisės reikšti prieštaravimų, kuriais siekiama ginčyti sprendimą sudaryti sutartį su konkuravusia įmone, įskaitant pirkimo procedūros rezultatų panaikinimą, nes turi būti įvertinta, ar Sąjungos teisei neprieštarauja tai, kad iš įmonės atimama teisė pateikti teismui vertinti visus konkurso rezultatų ginčijimo pagrindus esant tokiai situacijai, kai jos pašalinimas iš konkurso nėra galutinai patvirtintas ir kiekvienas konkurso dalyvis gali pareikšti turįs analogišką teisėtą interesą tuo, kad kitų dalyvių pasiūlymai būtų atmesti, ir dėl to gali būti konstatuota, kad perkančioji organizacija negali išsirinkti tinkamo pasiūlymo ir turi paskelbti naują pirkimo procedūrą, kurioje galėtų dalyvauti visi konkurso dalyviai?“

Prašymas taikyti pagreitintą procedūrą ir procesas Teisingumo Teisme

35. Prašyme priimti prejudicinį sprendimą *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis Teismas) paprašė, kad šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą būtų nagrinėjamas taikant pagreitintą procedūrą pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 105 straipsnį, iš esmės motyvuodamas tuo, kad pagrindinėje byloje kilo didelių abejonių dėl esminių konstitucinio pobūdžio nacionalinės teisės klausimų, kad Italijoje nagrinėjama daug panašių ginčų ir kad pagrindinė byla patenka į viešųjų pirkimų sritį, kurios svarbą Sąjungos teisėje jis pabrėžia.
36. Procedūros reglamento 105 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo prašymu arba išimties tvarka savo iniciatyva Teisingumo Teismo pirmininkas, išklauses teisėją pranešėją ir generalinį advokatą, gali nuspręsti nagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal pagreitintą procedūrą, jeigu dėl bylos pobūdžio reikia, kad ji būtų išnagrinėta greitai.
37. Šiuo klausimu svarbu priminti, kad tokia pagreitinta procedūra yra procesinė priemonė, skirta reaguoti į ypatingą nepaprastąją padėtį (2021 m. liepos 15 d. Sprendimo Komisija / Lenkija (Teisėjams taikoma drausminė tvarka), C-791/19, EU:C:2021:596, 32 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).
38. Nagrinėjamu atveju Teisingumo Teismo pirmininkas, išklauses teisėją pranešėją ir generalinį advokatą, 2020 m. spalio 21 d. nusprendė atmesti šio sprendimo 35 punkte minimą nacionalinio teismo prašymą.

- 39 Iš tiesų aplinkybė, kad byla susijusi su svarbiu atitinkamos valstybės narės teismų sistemos organizavimo aspektu, savaime nėra ypatingos skubos priežastis, būtina siekiant pateisinti nagrinėjamą pagreitintą tvarką. Tas pats pasakytina apie aplinkybę, kad pateikti klausimai gali būti susiję su dideliu skaičiumi asmenų ar teisinių situacijų (šiuo klausimu žr. 2018 m. rugsėjo 18 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *Tedeschi ir Consorzio Stabile Istant Service*, C-402/18, nepaskelbta Rink., EU:C:2018:762, 15 punktą) arba kad pagrindinė byla susijusi su viešųjų pirkimų sritimi (šiuo klausimu žr. 2014 m. lapkričio 13 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *Star Storage*, C-439/14, nepaskelbta Rink., EU:C:2014:2479, 10–15 punktus).
- 40 Taigi atsižvelgdamas į pateiktų klausimų pobūdį ir svarbą Teisingumo Teismo pirmininkas nusprendė nagrinėti šią bylą pirmenybės tvarka pagal Procedūros reglamento 53 straipsnio 3 dalį.
- 41 Be to, Italijos vyriausybė, vadovaudamasi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto 16 straipsnio trečia pastraipa, paprašė Teisingumo Teismo posėdžiauti didžiosios kolegijos sudėties.

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

- 42 Visų pirma primintina, kad, remiantis suformuota jurisprudencija, pagal nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo bendradarbiavimo procedūrą, įtvirtintą SESV 267 straipsnyje, pastarasis turi pateikti nacionaliniam teismui naudingą atsakymą, kuris leistų šiam išspręsti nagrinėjamą bylą. Atsižvelgiant į tai, Teisingumo Teismui gali tekti performuluoti jam pateiktus klausimus (2021 m. liepos 15 d. Sprendimo *The Department for Communities in Northern Ireland*, C-709/20, EU:C:2021:602, 61 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 43 Pirmasis klausimas susijęs su pagal Sąjungos teisę suteiktų subjektinių teisių veiksminga teismine gynyba. Iš esmės juo siekiama išsiaiškinti, ar ši gynyba pažeidžiama, kai valstybės narės bendrosios kompetencijos aukščiausiasis teismas neturi jurisdikcijos panaikinti teismo sprendimo, kurį pažeisdamas Sąjungos teisę priėmė šios valstybės narės aukščiausiosios instancijos administracinis teismas.
- 44 Kaip savo išvados 59 punkte pažymėjo generalinis advokatas, pirmajame klausime nurodytos SESV 2 straipsnio 1 ir 2 dalys ir 267 straipsnis šiuo požiūriu neturi jokios reikšmės.
- 45 Šiuo klausimu reikia pažymėti, pirma, kad SESV 2 straipsnis susijęs su kompetencijos priimti teisiškai privalomus aktus paskirstymu Sąjungai ir valstybėms narėms. Šio straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtintos taisyklės nesusijusios su prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo iškeltu jurisdikcijos klausimu.
- 46 Antra, kiek tai susiję su SESV 267 straipsniu, primintina, kad jis yra sistemos, skirtos užtikrinti Sąjungos teisės laikymosi teisminę kontrolę, dalis, nes, kaip matyti iš ESS 19 straipsnio 1 dalies, šią kontrolę užtikrina ne tik Teisingumo Teismas, bet ir valstybių narių teismai (šiuo klausimu žr. 2018 m. kovo 13 d. Sprendimo *European Union Copper Task Force / Komisija*, C-384/16 P, EU:C:2018:176, 112 punktą ir 2021 m. vasario 25 d. Sprendimo *VodafoneZiggo Group / Komisija*, C-689/19 P, EU:C:2021:142, 143 punktą). Šioje sistemoje SESV 267 straipsnyje numatyta procedūra yra bendradarbiavimo tarp Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų priemonė, kurią pasitelkdamas Teisingumo Teismas teikia nacionaliniams teismams Sąjungos teisės

išaiškinimą, būtiną pastariesiems priimant sprendimą dėl jų nagrinėjamų ginčų (2016 m. liepos 5 d. Sprendimo *Ognyanov*, C-614/14, EU:C:2016:514, 16 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Tačiau prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pirmajame klausime iškelta problema, kuri, kaip matyti iš šio sprendimo 43 punkto, yra ta, kiek bendrosios kompetencijos aukščiausiam nacionaliniam teismui, siekiant užtikrinti pagal Sąjungos teisę reikalaujamą veiksmingą teisminę gynybą, turi būti suteikta jurisdikcija vykdyti teisminę kontrolę dėl nacionalinio aukščiausiosios instancijos administracinio teismo priimtų sprendimų, savaime nėra niekaip susijusi su šiuo SESV 267 straipsnyje įtvirtintu Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimo mechanizmu.

- 47 Taigi pirmasis klausimas turi būti performuluotas, išbraukiant iš jo dalyko SESV 2 straipsnio 1 bei 2 dalis ir 267 straipsnį.
- 48 Be to, kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo pirmajame klausime nurodo Chartijos 47 straipsnyje įtvirtintą teisę į veiksmingą teisinę gynybą, reikia priminti, kad pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį ji skirta valstybėms narėms tik tais atvejais, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę.
- 49 Šiuo klausimu svarbu pažymėti, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamoje viešųjų pirkimų srityje Direktyvos 89/665 1 straipsnio 1 ir 3 dalyse įtvirtinta valstybių narių pareiga numatyti veiksmingas peržiūros procedūras. Vadinas, kaip savo išvados 67 punkte pažymėjo generalinis advokatas, šioje srityje Chartijos 47 straipsnio pirmoje ir antroje pastraipose įtvirtinta teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą yra ypač svarbi, kai valstybės narės, vykdydamos šią pareigą, nustato procesines kreipimosi į teismą taisykles, kuriomis apsaugomos kandidatų ir dalyvių, patyrusių žalos dėl perkančiųjų organizacijų sprendimų, teisės (šiuo klausimu žr. 2021 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras*, C-927/19, EU:C:2021:700, 128 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).
- 50 Taigi pirmąjį klausimą taip pat reikia performuluoti įtraukiant į jo dalyką Direktyvos 89/665 1 straipsnio 1 ir 3 dalis, kurios turi būti aiškinamos atsižvelgiant į Chartijos 47 straipsnį.
- 51 Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad pirmasis klausimas turi būti suprantamas taip, kad juo siekiama išsiaiškinti, ar ESS 4 straipsnio 3 dalis ir 19 straipsnio 1 dalis, taip pat Direktyvos 89/665 1 straipsnio 1 ir 3 dalys, siejamos su Chartijos 47 straipsniu, turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiama valstybės narės vidaus teisės nuostata, pagal kurią, laikantis nacionalinių teismų jurisprudencijos, teisės subjektai, kaip antai viešojo pirkimo procedūros dalyviai, negali ginčyti šios valstybės narės aukščiausiosios instancijos administracinio teismo sprendimo atitikties Sąjungos teisei, pateikdami kasacinį skundą šios valstybės narės bendrosios kompetencijos aukščiausiam teismui.
- 52 Šiuo klausimu pirmiausia primintina, kad pagal Sąjungos teisės viršenybės principą negali būti leidžiama, kad nacionalinės teisės normos, net konstitucinio lygmens, pažeistų šios teisės vienodą taikymą ir veiksmingumą (2021 m. birželio 22 d. Sprendimo *Latvijas Republikas Saeima* (Baudos taškai), C-439/19, EU:C:2021:504, 135 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

- 53 Šio principo pasekmės taikomos visoms valstybės narės institucijoms, ir tam negali kliudyti net ir konstitucinio lygmens vidaus nuostatos, susijusios su jurisdikcijos paskirstymu (2021 m. gegužės 18 d. Sprendimo Asociacija „Forumul Judecătorilor din România“ ir kt., C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 ir C-397/19, EU:C:2021:393, 245 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 54 Vadinas, paaiškėjus, kad pažeista Sąjungos teisės nuostata, pagal kurią valstybėms narėms nustatoma aiški ir tiksli pareiga pasiekti tam tikrą rezultatą, nacionaliniai teismai prireikus turi netaikyti nacionalinės teisės nuostatų, dėl kurių šis pažeidimas padaromas, net jei šios nuostatos yra konstitucinio lygmens (šiuo klausimu žr. 2021 m. gegužės 18 d. Sprendimo Asociacija „Forumul Judecătorilor din România“ ir kt., C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 ir C-397/19, EU:C:2021:393, 250 ir 251 punktus ir juose nurodytą jurisprudenciją). Jeigu nacionalinės teisės nuostatos nesuderinamumas su Sąjungos teise konkrečiai kyla iš atitinkamos valstybės narės teismo pateikto šios nuostatos išaiškinimo, reikia nesivadovauti tokia jurisprudencija (šiuo klausimu žr. 2016 m. balandžio 5 d. Sprendimo PFE, C-689/13, EU:C:2016:199, 38 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).
- 55 Taigi reikia išnagrinėti, ar galimybės pateikti kasacinį skundą dėl valstybės narės aukščiausiosios instancijos administracinio teismo sprendimų apribojimas, kuris nagrinėjamu atveju matyti iš Sprendime Nr. 6/2018 pateikto Konstitucijos 111 straipsnio aštuntos pastraipos išaiškinimo, prieštarauja Sąjungos teisėje nustatytiems veiksmingos teisminės gynybos reikalavimams, taigi, ir šios teisės vienodumui bei veiksmingumui.
- 56 Dėl šių reikalavimų reikia priminti, kad pagal ESS 19 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą valstybės narės įpareigojamos numatyti teisių gynimo priemonės, būtinas užtikrinti teisės subjektams, kad Sąjungos teisei priklausančiose srityse bus paisoma jų teisės į veiksmingą teisminę gynybą (2020 m. kovo 26 d. Sprendimo Miasto Łowicz ir Prokurator Generalny, C-558/18 ir C-563/18, EU:C:2020:234, 32 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 57 Sąjungos teisėje teisės subjektams numatytų teisių veiksmingos teisminės gynybos principas, į kurią daroma nuoroda šioje nuostatoje, yra bendrasis Sąjungos teisės principas, kylantis iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų; jis įtvirtintas 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 ir 13 straipsniuose, o dabar patvirtintas ir Chartijos 47 straipsnyje (šiuo klausimu žr. 2021 m. liepos 15 d. Sprendimo Komisija / Lenkija (Teisėjams taikoma drausminė tvarka), C-791/19, EU:C:2021:596, 52 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 58 Atsižvelgiant į tai, nepažeidžiant galimų šią sritį reglamentuojančių Sąjungos teisės normų, pagal procesinės autonomijos principą kiekvienos valstybės narės vidaus teisės sistemoje turi būti nustatytos šio sprendimo 56 punkte nurodytų teisių gynimo priemonių procesinės taisyklės, tačiau su sąlyga, kad Sąjungos teisės reglamentuojamose situacijose šios taisyklės nebūtų mažiau palankios nei panašiose situacijose, kurioms taikoma vidaus teisė (lygiavertiškumo principas), ir kad dėl jų netaptų praktiškai neįmanoma ar pernelyg sudėtinga pasinaudoti Sąjungos teisės suteiktomis subjektinėmis teisėmis (veiksmingumo principas) (šiuo klausimu žr. 2021 m. kovo 10 d. Sprendimo Konsul Rzeczypospolitej Polskiej w N., C-949/19, EU:C:2021:186, 43 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

- 59 Taigi Sąjungos teisei iš esmės neprieštarauja tai, kad valstybės narės apriboja pagrindų kasaciniame procese pateikimą arba susieja jį su tam tikromis sąlygomis, jeigu laikomasi veiksmingumo ir lygiavertiškumo principų (2016 m. kovo 17 d. Sprendimo Bensada Benallal, C-161/15, EU:C:2016:175, 27 punktą).
- 60 Dėl lygiavertiškumo principo laikymosi pažymėtina, kad iš nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir per posėdį Teisingumo Teisme pateiktos informacijos matyti, kad pagal Konstitucijos 111 straipsnio aštuntą pastraipą, kaip ji išaiškinta Sprendime Nr. 6/2018, *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis Teismas) jurisdikcija nagrinėti kasacinius skundus dėl *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) sprendimų ribojama vienodai, nepaisant to, ar šie sprendimai grindžiami nacionalinės, ar Sąjungos teisės nuostatomis.
- 61 Šiomis aplinkybėmis reikia pripažinti, kad tokia vidaus teisės norma nepažeidžia lygiavertiškumo principo.
- 62 Kiek tai susiję su veiksmingumo principu, svarbu priminti, kad Sąjungos teisė neįpareigoja valstybių narių nustatyti kitų teisių gynimo priemonių nei tos, kurios jau nustatytos pagal nacionalinę teisę, nebent iš nagrinėjamos nacionalinės teisės sistemos organizavimo matyti, kad nėra jokių teisminės gynybos priemonių, leidžiančių, nors ir netiesiogiai, užtikrinti iš Sąjungos teisės kylančių teisės subjektų teisių apsaugą, arba jei vienintelis būdas kreiptis į teismą būtų priverstinis tų teisės subjektų padarytas šios teisės pažeidimas (šiuo klausimu žr. 2020 m. gegužės 14 d. Sprendimo Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság, C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, 143 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).
- 63 Nors nagrinėjamu atveju pats prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar Italijos teisės sistemoje iš principo yra tokia teisių gynimo priemonė viešųjų pirkimų srityje, jokia prašyme priimti prejudicinį sprendimą ar Teisingumo Teismui pateiktose pastabose nurodyta aplinkybė *a priori* neleidžia manyti, kad dėl pačios Italijos proceso teisės tampa neįmanoma ar pernelyg sudėtinga pasinaudoti Sąjungos teisės suteiktomis subjektinėmis teisėmis administracinės teisės srityje.
- 64 Esant situacijai, kai egzistuoja tokia teisminė teisių gynimo priemonė, leidžianti užtikrinti iš Sąjungos teisės kildinamų teisės subjektų teisių apsaugą, kaip matyti iš šio sprendimo 62 punkte primintos jurisprudencijos, atitinkama valstybė narė Sąjungos teisės požiūriu visiškai pagrįstai gali suteikti savo aukščiausiosios instancijos administraciniam teismui jurisdikciją priimti faktinių ir teisiniu požiūriais galutinį sprendimą dėl nagrinėjamo ginčo, todėl užkirsti kelią naujam ginčo nagrinėjimui iš esmės pagal bendrosios kompetencijos aukščiausiajam teismui pateiktą kasacinį skundą.
- 65 Darytina išvada, kad jeigu būtų įrodyta, jog egzistuoja pirmesniame punkte aprašyta teisių gynimo priemonė, nacionalinės teisės norma, kaip antai Konstitucijos 111 straipsnio aštunta pastraipa, išaiškinta Sprendime Nr. 6/2018, taip pat nepažeistų veiksmingumo principo ir neatskleistų jokio požymio, iš kurio būtų matyti, kad pažeidžiama ESS 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa.
- 66 Šios išvados nepaneigia ESS 4 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas reikalavimas valstybėms narėms imtis bet kokių reikiamų bendrų ar specialių priemonių, kad užtikrintų pagal Sutartis ar Sąjungos institucijų aktus atsirandančių pareigų vykdymą. Iš tiesų, kalbant apie teisių gynimo priemonių, būtinų Sąjungos teisei priklausančiose srityse užtikrinti veiksmingą teisminę kontrolę, sistemą,

pažymėtina, kad ESS 4 straipsnio 3 dalis negali būti aiškinama kaip įpareigojanti valstybes nares nustatyti naujas teises priemones, kurių jos neprivalo nustatyti pagal ESS 19 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą.

- 67 Kalbant apie konkrečią viešųjų pirkimų sritį, pažymėtina, kad tokia išvada taip pat neprieštarauja Direktyvos 89/665 1 straipsniui, siejamam su Chartijos 47 straipsnio pirma pastraipa.
- 68 Iš Direktyvos 89/665 1 straipsnio 1 dalies matyti, kad šios direktyvos 2–2f straipsniuose nurodytomis sąlygomis perkančiosios organizacijos sprendimą, priimtą per viešojo pirkimo procedūrą, patenkančią į Direktyvos 2014/24 arba Direktyvos 2014/23 taikymo sritį, turi būti galima veiksmingai ir kuo greičiau peržiūrėti, kai ginčijama šio sprendimo atitiktis Sąjungos teisei viešųjų pirkimų srityje arba šią teisę perkeliančioms nacionalinėms nuostatomis. Be to, šio 1 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad peržiūros procedūromis turi galėti pasinaudoti bet kuris asmuo, kuris yra arba buvo suinteresuotas sudaryti konkrečią sutartį ir kuriam dėl tariamo pažeidimo buvo padaryta žala ar kilusi tokios žalos rizika.
- 69 Jeigu atitinkamoje srityje teisės subjektai turi galimybę kreiptis į pagal įstatymą įsteigtą nepriklausomą ir nešališką teismą, kaip tai suprantama pagal Chartijos 47 straipsnio antrą pastraipą, o taip, atrodo, ir yra Italijos teisės sistemoje, nors tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurią aukščiausiosios instancijos administracinio teismo vertinimų dėl bylos esmės negali iš naujo nagrinėti bendrosios kompetencijos aukščiausiasis teismas, negalima pripažinti Chartijos 47 straipsnyje įtvirtintos teisės kreiptis į nešališką teismą apribojimu, kaip tai suprantama pagal Chartijos 52 straipsnio 1 dalį.
- 70 Atsižvelgiant į tai, reikia priminti, kad pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją Direktyvos 89/665 1 straipsnyje numatytų prašymų peržiūrėti priimtinumai negali būti siejamas su sąlyga, kad pareiškėjas įrodytų, jog patenkinus prašymą perkančioji organizacija turės pakartoti viešojo pirkimo procedūrą. Pats tokios galimybės buvimas turi būti laikomas pakankamu (šiuo klausimu žr. 2019 m. rugsėjo 5 d. Sprendimo Lombardi, C-333/18, EU:C:2019:675, 29 punktą).
- 71 Darytina išvada, kad tokiu atveju, koks nagrinėjamas pagrindinėje byloje, kai *Randstad*, kaip iš viešojo pirkimo procedūros pašalinta dalyvė, kreipėsi į pirmosios instancijos administracinį teismą su skundu, kuriame nurodytais pagrindais siekė įrodyti šios procedūros neteisėtumą, tas skundas turėjo būti išnagrinėtas iš esmės.
- 72 Dėl iš viešojo pirkimo procedūros pašalintų dalyvių Direktyvos 89/665 2a straipsnyje patikslinta, kad jie nebelaikomi suinteresuotais, todėl neprivalo būti informuoti apie sprendimą sudaryti sutartį, jeigu jų pašalinimas yra galutinis. Tačiau kai šie konkurso dalyviai dar galutinai nepašalinti, jiems turi būti pranešta apie sprendimą sudaryti sutartį, pridedant atitinkamų motyvų santrauką ir nurodant sutarties sudarymo atidėjimo laikotarpį, taikomą priėmus šį sprendimą. Iš kartu analizuojamų šio straipsnio 1 ir 2 dalių matyti, kad šių minimalių reikalavimų laikymusi siekiama leisti dalyviams veiksmingai apskusti minėtą sprendimą.
- 73 Pagal Direktyvos 89/665 2a straipsnio 2 dalį dalyvio pašalinimas yra galutinis, jeigu apie jį buvo pranešta suinteresuotajam dalyviui ir „nepriklausoma peržiūros institucija“ jį „pripažino teisėtu“ arba jam jau negali būti taikoma peržiūros procedūra. Ši direktyva, kuria siekiama užtikrinti visapusišką teisės į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą paisymą (šiuo klausimu žr. 2016 m. rugsėjo 15 d. Sprendimo Star Storage ir kt., C-439/14 et C-488/14, EU:C:2016:688,

45 punktą), turi būti aiškinama atsižvelgiant į Chartijos 47 straipsnio antrą pastraipą. Šiomis aplinkybėmis, siekiant nustatyti, ar konkurso dalyvio pašalinimas buvo galutinis, sąvoka „nepriklausoma peržiūros institucija“, kaip ji suprantama pagal šį 2a straipsnį, turi būti aiškinama kaip reiškianti pagal įstatymą įsteigtą nepriklausomą ir nešališką teisumą, kaip tai suprantama pagal Chartijos 47 straipsnį.

- 74 Tai, kad sprendimas dėl pašalinimo dar nėra galutinis, lemia tokių konkurso dalyvių teisę skusti sprendimą sudaryti sutartį, o šios teisės negali susilpninti kitos, nesvarbios, aplinkybės, kaip antai pašalinto dalyvio pasiūlymo eiliškumas arba viešojo pirkimo procedūros dalyvių skaičius (šiuo klausimu, be kita ko, žr. 2017 m. gegužės 11 d. Sprendimo Archus ir Gama, C-131/16, EU:C:2017:358, 57 bei 58 punktus ir 2019 m. rugsėjo 5 d. Sprendimo Lombardi, C-333/18, EU:C:2019:675, 29–32 punktus).
- 75 Nagrinėjamu atveju nusprendusi, kad nepriklausoma pirmosios instancijos peržiūros institucija, į kurią kreiptasi, t. y. *Tribunale amministrativo regionale della Valle d'Aosta* (Aostos slėnio regiono administracinis teismas), turėjo pripažinti nepriimtinais pagrindus, kuriais ginčytas sprendimas sudaryti sutartį, nes *Randstad* buvo pašalinta iš pirkimo procedūros, *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) pažeidė minėtą Sąjungos teisės aktų leidėjo nustatytą ir Teisingumo Teismo jurisprudencijoje primintą taisyklę, pagal kurią tik dėl galutinio pašalinimo, kaip jis suprantamas pagal Direktyvos 89/665 2a straipsnio 2 dalį, konkurso dalyvis gali netekti teisės ginčyti sprendimą sudaryti sutartį.
- 76 Šiuo klausimu reikia pažymėti, kad, kiek tai susiję su pagrindinės bylos faktinėmis aplinkybėmis, iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad tiek *Randstad* teikiant skundą *Tribunale amministrativo regionale della Valle d'Aosta* (Aostos slėnio regiono administracinis teismas), tiek šiam teismui priimant sprendimą konkurso komisijos sprendimas pašalinti *Randstad* iš pirkimo procedūros dar nebuvo pripažintas teisėtu *Tribunale amministrativo regionale della Valle d'Aosta* (Aostos slėnio regiono administracinis teismas) ar bet kurios kitos nepriklausomos peržiūros institucijos sprendimu.
- 77 Taigi *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) atliktas *Tribunale amministrativo regionale della Valle d'Aosta* (Aostos slėnio regiono administracinis teismas) sprendimo pakeitimas, pripažįstant nepriimtina *Randstad* skundo dalį, kuria ši ginčijo sutarties sudarymą su *Synergie-Umana* grupe, yra nesuderinamas su Direktyvos 89/665 1 straipsnio 1 ir 3 dalyse, siejamose su jos 2a straipsnio 2 dalimi, užtikrinama teise į veiksmingą teisinę gynybą. Todėl Valstybės Tarybos sprendimas taip pat neatitinka Chartijos 47 straipsnio pirmos pastraipos.
- 78 Vis dėlto esant tokiai situacijai, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje, kai pagal nacionalinę procesinę teisę suinteresuotiesiems asmenims savaime leidžiama kreiptis su skundu į nepriklausomą ir nešališką teisumą ir jame veiksmingai remtis Sąjungos teisės ir ją į vidaus teisės sistemą perkeliančių nacionalinių nuostatų pažeidimu (nors tai dar turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas), bet atitinkamos valstybės narės aukščiausiosios instancijos administracinis teismas, priimantis sprendimą kaip paskutinė instancija, nepagrįstai susieja skundo priimtinumą su sąlygomis, dėl kurių suinteresuotieji asmenys netenka teisės į veiksmingą teisinę gynybą, pagal Sąjungos teisę nereikalaujama, kad ši valstybė narė, siekdama ištaisyti šį teisės į veiksmingą teisinę gynybą pažeidimą, numatytą galimybę pateikti bendrosios kompetencijos aukščiausiam teismui kasacinį skundą dėl tokių aukščiausiojo administracinio teismo sprendimų dėl nepriimtumo, jeigu tokios teisių gynimo priemonės nenumatyta jos nacionalinėje teisėje.

- 79 Esant tokiai situacijai, Direktyvos 89/665 ir Chartijos 47 straipsnio pirmos pastraipos pažeidimą, kurį lemia šio aukščiausiojo administracinio teismo jurisprudencija, galima ištaisyti įpareigojant visus atitinkamos valstybės narės administracinius teismus, įskaitant patį aukščiausiąjį administracinį teismą, nesivadovauti šia Sąjungos teisei prieštaraujančia jurisprudencija, o tokios pareigos nesilaikymo atveju – Europos Komisijai įgyvendinant galimybę pareikšti atitinkamai valstybei narei ieškinį dėl įsipareigojimų neįvykdymo.
- 80 Be to, teisės subjektai, patyrę žalos dėl jų teisės į veiksmingą teisinę gynybą pažeidimo, kurį lėmė paskutinės instancijos teismo sprendimas, gali inicijuoti tos valstybės narės patraukimą atsakomybėn, jeigu tenkinamos sąlygos dėl pakankamai aiškiai išreikšto pažeidimo pobūdžio ir tiesioginio priežastinio ryšio buvimo tarp šio pažeidimo ir nukentėjusių asmenų patirtos žalos (šiuo klausimu žr. 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, 59 punktą; 2018 m. spalio 24 d. Sprendimo XC ir kt., C-234/17, EU:C:2018:853, 58 punktą ir 2020 m. kovo 4 d. Sprendimo Telecom Italia, C-34/19, EU:C:2020:148, 67–69 punktus).
- 81 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti: ESS 4 straipsnio 3 dalis ir 19 straipsnio 1 dalis, taip pat Direktyvos 89/665 1 straipsnio 1 ir 3 dalys, siejamos su Chartijos 47 straipsniu, turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas nedraudžiama valstybės narės vidaus teisės nuostata, pagal kurią, laikantis nacionalinių teismų jurisprudencijos, teisės subjektai, kaip antai viešojo pirkimo procedūros dalyviai, negali ginčyti šios valstybės narės aukščiausiosios instancijos administracinio teismo sprendimo atitikties Sąjungos teisei, pateikdami kasacinį skundą šios valstybės narės bendrosios kompetencijos aukščiausiam teismui.

Dėl antrojo klausimo

- 82 Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar ESS 4 straipsnio 3 dalis ir 19 straipsnio 1 dalis, taip pat SESV 267 straipsnis, siejami su Chartijos 47 straipsniu, turi būti aiškinami taip, kad pagal juos draudžiama nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią, laikantis nacionalinių teismų jurisprudencijos, teisės subjektai negali pateikti šios valstybės narės bendrosios kompetencijos aukščiausiam teismui kasacinio skundo dėl aukščiausiosios instancijos administracinio teismo sprendimo, siekdami užginčyti tai, kad pastarasis galutinės instancijos teismas nemotyvuotai nepateikė Teisingumo Teismui prašymo priimti prejudicinį sprendimą, nepaisydamas kilusių abejonių dėl teisingo Sąjungos teisės aiškinimo.
- 83 Iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad kasaciniame skunde *Randstad* nenurodė pagrindų, susijusių su tuo, kad *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba), pažeisdama SESV 267 straipsnio trečią pastraipą, nepateikė Teisingumo Teismui prašymo priimti prejudicinį sprendimą, ir *Randstad* tai patvirtino per posėdį Teisingumo Teisme.
- 84 Iš to matyti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas jo nagrinėjamoje byloje neturi nustatyti, ar, atsižvelgiant į iš Sąjungos teisės kylančius reikalavimus, valstybės narės savo teisės sistemoje turi numatyti galimybę pateikti bendrosios kompetencijos aukščiausiam teismui kasacinį skundą, jeigu aukščiausiosios instancijos administracinis teismas nepateikia Teisingumo Teismui prejudicinio klausimo, todėl atsakymas į antrąjį klausimą neturi reikšmės ginčo sprendimui.
- 85 Kadangi antrasis klausimas visiškai nesusijęs su pagrindinės bylos dalyku, pagal suformuotą jurisprudenciją jis yra nepriimtinas (šiuo klausimu žr. 2021 m. liepos 15 d. Sprendimo Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, 30 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

Dėl trečiojo klausimo

- 86 Atsižvelgiant į atsakymą, pateiktą į pirmąjį klausimą, nereikia atsakyti į trečiąjį klausimą.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 87 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (didžioji kolegija) nusprendžia:

ESS 4 straipsnio 3 dalis ir 19 straipsnio 1 dalis, taip pat 1989 m. gruodžio 21 d. Tarybos direktyvos 89/665/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo, iš dalies pakeistos 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/23/EB, 1 straipsnio 1 ir 3 dalys, siejamos su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsniu, turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas nedraudžiama valstybės narės vidaus teisės nuostata, pagal kurią, laikantis nacionalinių teismų jurisprudencijos, teisės subjektai, kaip antai viešojo pirkimo procedūros dalyviai, negali ginčyti šios valstybės narės aukščiausiosios instancijos administracinio teismo sprendimo atitikties Sąjungos teisei, pateikdami kasacinį skundą šios valstybės narės bendrosios kompetencijos aukščiausiam teismui.

Parašai.